

GENÇ OSMAN

(bk. OSMAN II).

GENÇ OSMANLILAR

(bk. YENİ OSMANLILAR).

GENGÜHÎ, Abdülkuddûs

(عبدالقُدوس گنگوہی)

Kutb'ül-âlem Abdülkuddûs
b. İsmâîl b. Safiyyiddîn Hanefî
(ö. 944/1537)Çiştîyye tarikatının
Sâbirîyye koluna mensup
Hindistanlı mutasavvıf şair.

860 (1456) yılı civarında doğdu. Birçok âlim yetiştirmiş olan ailesinin İmâm-ı Âzam'ın soyundan geldiği rivayet edilir. Gengühî (Gangūhî), Evd (Awadh) bölgesindeki Rudevî'de Ahmed Abdülhak er-Rudevlevî'ye (ö. 837/1434) nisbet edilen Sâbirîyye tarikatı şeyhi ve kendisinin kayınbiraderi olan Muhammed b. Ârif b. Ahmed Abdülhak'a intisap etti. Sülûküne tekkenin eski şeyhi Piyârî'nin gözetiminde başladı. Yaklaşık on yedi yılını geçirdiği bu dergâhın şeyhi olunca, bölgeyi idaresinde bulunduran Lûdî ordusunda görevli bazı askerler ona intisap ettiler. Bunlardan Sultan İbrâhim Lûdî'nin emîrlerinden Ömer Han Kâsî'nin daveti üzerine ailesiyle birlikte Delhi yakınlarındaki Şâhâbâd'a göç etti (896/1491). Burada otuz yıl kadar irşad faaliyetine devam eden Gengühî, Bâbü'r'ün Sultan İbrâhim'i mağlûp edip öldürmesi ve şehri yağmalaması üzerine (932/1526) Şâhâbâd'dan ayrılarak Gengüh'a yerleşti. 23 Cemâziyelâhîr 944'te (27 Kasım 1537) burada vefat etti. Türbesi bölgenin önemli ziyaret yerlerindendir.

Oğulları Şeyh Hamîdüddin, Şeyh Abdülmecîd ve Şeyh Rükneddin onun yolunu takip ettiler. Birçok mürid yetiştiren Gengühî'nin en meşhur müridi *Taḥḳīku arāzi'l-Hind* (Karachi 1383/1963) adlı eserin müellifi Şeyh Celâleddin Tehâniserî'dir. Şeyh Celâleddin, Gengühî'den sonra onun hankahında seccâdenişini olmuştur. İmâm-ı Rabbânî'nin babası Şeyh Abdülahad da Gengühî'nin müridlerindendir.

Kendisini siyasetten uzak tutan Gengühî, gerektiğinde sultan ve emirlere mektuplar yazarak onlara insanların dertleriyle ilgilenmelerini tavsiye etmiş, böy-

lece siyaset adamlarının halka iyi davranması için mânevî otoritesini kullanmıştır.

Şeyh Rükneddin babasının menkıbelerini bir araya getirerek *Leṭâ'if-i Kud-dûsî* (Delhi 1311) adlı eseri kaleme almıştır. Sâbirîyye tarikatı onun çalışmalarıyla belli esasları olan disiplinli bir tarikat haline gelmiştir. Bâtınî ve zâhirî ilimler ve semâ konusunda kendine has görüşleri olan Gengühî, vahdet-i vücûd düşüncesinin Hindistan'da en kuvvetli taraftarlarından biridir.

Eserleri. 1. *Envârü'l-'uyûn fî esrâri'l-meknûn* (Aligarh 1905). Şeyhi Ahmed Abdülhak er-Rudevlevî'nin menkıbelerini ihtiva eden eser Urduca'ya tercüme edilmiştir (Lucknow 1909). 2. *Mektûbât-ı 'Abdülkuddûs* (Delhi 1287/1870). Devlet adamları ve emîrlerle yazışmalarını ihtiva eden mektupları bir müridi tarafından derlenmiştir. Bu mektuplar şeyhin zamanındaki devlet adamları ile olan ilişkisini aydınlatması açısından önemlidir. 3. *Rüşd-nâme* (İlahjâr 1312/1897). Gengühî, tasavvufun ilkelerini özetlediği bu eserinde vahdet-i vücûd görüşünü savunur. Eserde Hintçe şiirler de nakledilmiştir. Şehâbeddin es-Sühreverdi'nin *'Avârîf-ü'l-ma'ârif*'ine bir şerh yazan Gengühî'nin ayrıca *Nûr-ü'l-hüdâ* ve *Ḳurretü'l-a'yûn* adlı iki küçük risâlesi daha vardır. Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin *Fuṣûṣ-ü'l-ḥikem*'ine yazdığı şerh ise günümüze ulaşmamıştır. Şiire de meraklı olan ve Ahmedî mahlasını kullanan Gengühî, gençliğinde XIV. yüzyıl Doğu Hintçesi'nin manzum hikâyelerinden *Çendâyân* adlı eserin bazı bölümlerini Parsça'ya tercüme etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Dârâ Şükûh, *Sefinetü'l-evliyâ*, Kanpûr 1900, s. 101; Bedâünî, *Müntehab-ü't-tevârîḥ*, Delhi 1986, III, 5, 82, 127; Müştâk Ahmed Sâbirî, *Envâr-ü'l-'aşîkîn*, Lahor 1398, s. 61, 66, 67; Et-hé, *Catalogue of the Persian Manuscripts*, s. 336 (nr. 1041, 1076); Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-havâṭir*, IV, 198-199; Kerîm Nîrûmend, *Târîḥ-i Peydâyes-i Taṣavvuf u 'İrfân*, Zîncân 1364, s. 421; Gulâm Ali Aryâ, *Târîḳa-i Çiştîyye der Hind u Pâkistân*, [baskı yeri yok] 1365 (Kittâbü'rüşî Züvvâr), s. 168-171; Storey, *Persian Literature*, 1/2, s. 967-968; A. Schimmel, *Islam in the Indian Subcontinent*, Leiden 1980, s. 41, 42, 81, 90; a.m.f., *Mystical Dimensions of Islam*, s. 357; M. Mujeeb, *Indian Muslims*, New Delhi 1985, s. 296-298; A. Popovic — G. Veinstein, *Les orders mystiques dans l'Islam*, Paris 1986, s. 117, 121; S. A. Abbas Rizvi, *A History of Sufism in India*, New Delhi 1986, I, 339-349; B. B. Lawrence, "Abd al-Qoddûs Gangūhî", *Elr*, I, 138-140; G. Böwering, "Gangūhî", *El² Suppl.* (İng.), s. 312-313.

RIZA KURTULUŞ

GENGÜHÎ, Reşid Ahmed

(رشید احمد گنگوہی)

(1829-1905)

Hindistanlı din âlimi ve mutasavvıf.

Delhi'nin kuzeybatısında Sehârenpûr bölgesinde küçük bir kasaba olan Gengüh'ta doğdu. İlim ve tasavvufu ilgilleyen bir aileye mensup olan Gengühî'nin (Gangūhî) babası Hidâyet Ahmed, annesi Kerîmünnisâ'dır. Soylarının Ebû Eyyûb el-Ensârî'ye dayandığı rivayet edilir. Reşid Ahmed yedi yaşında iken babası vefat ettiğiinden yetişmesi ve eğitimiyle annesi ilgilendi. İlk öğrenimini Karnâl ve Râmpûr şehirlerinde gördü, daha sonra tahsil için Delhi'ye gitti. Delhi'de zamanın ünlü hocaları olan Mevlânâ Memlûk Ali, Şah Mahsûsallah ve Şah Abdülganî gibi âlimlerden yirmi yaşına kadar tefsir, hadis, fıkıh, usul, kelâm ve mantık okudu. Aynı zamanda geleneksel tıp (hekimlik) ilmini de öğrendi. Bu sırada, yine Hindistan'da meşhur ilim adamlarından olan Muhammed Kâsım Nânevte'vî ve Seyyid Ahmed Han ile dostluk kurdu. Daha sonra Gengüh'a dönerek ders okutmaya başladı. Bir yandan da halk arasında yaygın olan, özellikle kabir ziyaretleriyle ilgili hurafeler ve gayri İslâmî uygulamalara karşı mücadeleye başladı. Gengüh'ta medfun bulunan atası Abdülkuddûs Gengühî'nin (ö. 1537) mezarı başında yapılan âyinlere şiddetle karşı çıktı. Aynı zamanda tasavvufa ilgi duydu ve Mevlânâ Hacı İmâdullah et-Tehânevî'nin mürşidliğinde bu yola intisap etti.

Ülkedeki İngiliz varlığından rahatsızlık duyan Reşid Ahmed, İngilizler'i Hindistan'dan çıkarmaya yönelik çalışmalara katılmaktaydı. Nitekim 1857'deki büyük Hint ayaklanmasına aktif olarak katıldı ve Hacı İmâdullah'ın yardımcısı olarak hareketin önderleri arasında yer aldı. Ancak hareket başarısızlığa uğrayınca tutuklandı ve altı ay kadar hapiste kaldı.

Reşid Ahmed Dârü'lulûm-i Diyûbend'in kuruluşunda çok önemli rol oynadı. Müderris olarak görev yaptığı Diyûbend Medresesi'nin işleyişi, müfredatının tesbiti ve eğitim felsefesinde nihaî karar mercilerinden biriydi. Medresede hadis ilmine çok yer verilmesi onun tesiriyle oldu. 1880'de Muhammed Kâsım ölünce Diyûbend'in rektörlüğüne getirildi. 1896'da, Diyûbend'le bağlantılı en büyük medreselerden olan Sehârenpûr'daki Mezâhir-ü'l-ulûm'un da rektörlüğünü üstlendi.